

Views of Academics on Student Selection Criteria for Graduate Education

Aygülen KAYAHAN KARAKUL* Kasım KARAKÜTÜK**

ABSTRACT: The purpose of this study is to describe the views of academics about admission criteria to graduate education programs, who are working in the Social Sciences Institute and Educational Sciences Institute of Ankara University. Total of 274 academics employed in the Social Sciences Institution and Educational Sciences Institutions of Ankara University in the 2007-2008 school years participated in the study that is carried out on survey model. Participation levels of participants to some opinions about admission criteria to graduate education were determined and described in terms of frequencies and percentages. The results show that academics have some negations about the admission criteria to graduate education programs.

Keywords: Graduate education, admission criteria to graduate education.

* Assist. Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi University, Faculty of Economics and Administrative Sciences.

E-Mail: aygulen.kayahan@ikc.edu.tr

** Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Educational Sciences.

E-mail: kasim.karakutuk@education.ankara.edu.tr

SUMMARY

Purpose and Significance: Graduate education is the background of scientists and academics in universities and higher research institutes. Selection of students to graduate education is a problem of selection of scientists of the future. So the selection criteria to graduate education are very important to make the most available choices. These criteria are implemented by senates of each university by adopting the framework of general criteria determined by Higher Education Council (YÖK). Although, university senates can decide the sub limit providing the minimum criteria of YÖK, minimum scores of central exams that needed for graduate education is designated by YÖK. The purpose of this study is to determine the views of some academics about these selection criteria to graduate education.

Method: In this study, a survey method was employed. The universe of the research consist of 955 academics working in the areas of Social Sciences Institute and Educational Science Institute of Ankara University in 2007-2008 school year. The data were gathered from 274 academics, after Cochran Formula and Stratification Method used. Then the questionnaires, which are prepared in the Phd. course "Planning of Graduate Education" implemented by Prof. Dr. Kasım Karakütük in the Education Politics and Administration Department in Faculty of Educational Sciences in Ankara University, were implemented.

Results: The views of academics were evaluated, vis a vis on items in the questionnaire, in terms of frequencies and percentages of participation levels. Some of the results are given: 75.6 % of academics in the survey agree and strongly agree to "It is necessary to know a foreign language for graduate education" 69.8 % of academics agree and strongly agree that "Universities that applicants graduated affect the scores that are taken from central foreign language exams." 59.8 % of academics agree and strongly agree that "Changing the method of selection criteria to graduate education is not enough to prevent the inequalities." 56.9 % of academics agree and strongly agree the judgment "The values are measured in the oral interview that cannot measure with central exams like ALES and Foreign language exams. 55.1 % of academics agree and strongly agree the judgment "Diploma score must be used to select students to graduate education". 54.2 % of academics agree and strongly agree the judgment "socio-economical origin of students affects the score of students from central foreign language exams."

Discussion and Conclusion: The views of academics show that the criteria on selection students to graduate education have many negations and there must be taken some measures in order to overcome these negations. The criteria must be determined by considering the views of shareholders who are practically implementing the graduate education. Also, in the selection of people that will make scientific research, there must be taken some measures that will prevent the closing of the doors to graduate education to some specific social layers. The ensuring of equality principle is as important as the validity and power of variables that predict the success.

Lisansüstü Öğretime Öğrenci Seçiminde Kullanılan Ölçütlere İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri

Aygülen KAYAHAN KARAKUL* Kasım KARAKÜTÜK**

ÖZ: Bu çalışmanın amacı Ankara Üniversitesi'nin Eğitim Bilimleri Fakültesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, İletişim Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültelerinde çalışan öğretim elemanlarının, lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütlere ilişkin görüşlerinin ortaya konmasıdır. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmaya 2007-2008 eğitim öğretim yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü ile ilişkili fakültelerde görev yapan 274 öğretim elemanı katılmıştır. Araştırmaya katılan akademisyenlerin lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütlere ilişkin ifadelerle katılma düzeyleri her maddeye ilişkin frekans ve yüzdeler hesaplanarak betimlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretim elemanları, lisansüstü öğretime öğrenci seçimine ilişkin ölçütlerin çeşitli yetersizlikler ve olumsuzluklar barındırdığını düşünmektedirler.

Anahtar sözcükler: Lisansüstü öğretim, lisansüstü öğretime öğrenci seçimi, öğretim elemanı.

* Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Email: aygulen.kayahan@ikc.edu.tr

** Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Email: kasim.karakutuk@education.ankara.edu.tr

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde doğayı ve toplumsal olayları anlama ve açıklama ihtiyacından doğmuş olan bilim, nesnel sağlamlığı olan bilgiler bütünü, neden sonuç ilişkilerinin ifade edildiği sistematik bilgiler birikimi ya da geçerliği kanıtlanmış sistemli bilgiler bütünlüğü olarak tanımlanabilir (Yaşar, 1998, s.156). Günümüzde bilimsel çalışmaların önemli bir bölümü, bir modernizm dönemi kurumu olarak kabul edilen üniversitelerde gerçekleştirilmektedir. Olgusal, mantıksal, objektif, eleştirel, genelleyici, evrensel olma ve neden sonuç ilişkilerine dayanma özellikleri (Yaşar, 1998, s.157-158) olan bilimin üretilmesi için bu işi yapacak olan bilim insanlarının da bu işlevleri gerçekleştirebilecek özelliklere sahip olması gerekir. Türkiye’de bilim insanları lisansüstü öğretim yolu ile yetiştirilmektedir. 2547 Sayılı Kanun’da belirtildiği gibi lisansüstü düzeyde eğitim - öğretim ve uygulamalı çalışmalar yapmak yükseköğretim kurumlarının görevleri arasındadır (Yükseköğretim Kanunu, 1981, Madde 22). Lisansüstü öğretim dört yıllık fakülte derecesi kazanıldıktan sonra, iki yıllık yüksek lisans ve dört yıllık doktora ya da sanatta yeterlik programlarından oluşmaktadır (Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği, 1996, Madde 1).

Lisansüstü öğretim bilim insanlarının bilimsel hedefleri gerçekleştirmek üzere yetiştirilmesi işi olup bilimsel faaliyet ve araştırma yapmanın deneyimlendiği öğretim basamağıdır. Çakar (1997, s.65) lisansüstü eğitimi, bir alanda derinlemesine çalışarak lisans öğreniminden daha üst düzeyde bilgi ve etkinliğe sahip yüksek ihtisas gücünü yetiştiren eğitim programı olarak tanımlamakta ve lisansüstü öğrenimi “araştıran, bilim üreten ve aydınlatan bir bilim insanı; yalnızca mevcut bilgileri aktaran değil, yeni bilgileri analiz eden ve bunları öğrencilerine aktaran bir öğretim üyesi; kendi alanında mevcut çalışmaları bilen, yeni bulgulara ulaşmak için çalışan ve bulgularını yayınlayan bir araştırmacı yetiştiren bir eğitim etkinliği” olarak tanımlamaktadır. Varış (1972) lisansüstü öğretimin üniversitede lisansüstü derecelere götüren, araştırma yolu ile bilgiye katkıda bulunacak ve gelişen toplumun gereksinimlerini karşılayan bilim insanı ve öğretim elemanı yetiştirmeyi amaç edinen bir etkinlik olduğunu belirtmektedir. Bakioğlu ve Gürdal (2001, s.18) lisansüstü çalışmalarda danışman ve öğrencilerin rol algıları üzerine yaptıkları araştırmalarında öğretim elemanlarının üniversitedeki eğitim öğretim faaliyetlerinin yanı sıra asıl işinin araştırma yapmak ve araştırmacı yetiştirmek olduğunu belirtmişlerdir. Bir yükseköğretim kurumunda lisansüstü öğrenim sonrasında kişilerin bazı özellikleri kazanması gerekmektedir. Erdem (2007, s.80-81) bilim insanlarını yetiştirirken yüksek lisans programında bilim insanı adaylarına alan bilgisi ve becerisi, araştırma teknik ve yeterlikleri, bilimsel tutum ve davranışların kazandırılması gerektiğini; doktora programında bilimin ve

araştırmanın özüne sadık kalarak olay ve olgulara farklı açılardan bakarak analiz ve sentez yapabilme özelliklerinin kazandırılması gerektiğini belirtmektedir.

Lisansüstü öğretime öğrenci seçimi ile gelecekteki bilim insanlarının seçimi yapılmaktadır. Kuşkusuz ki bilim etkinliğini gerçekleştirecek olan kitlenin seçimi bilimin geleceği açısından son derece önemli bir olaydır. Falkenberg (2010) bir lisansüstü programa öğrenci seçiminin normatif ve görgül bileşenleri olduğunu belirtmektedir. Normatif bileşen programdan mezun olacak öğrenciler için hangi çıktıların arzu edildiğini kapsamaktadır ve ancak ulaşılabilecek hedeflere ulaşabilecek olan adaylar lisansüstü programlara kabul edilmektedir. Seçim probleminin görgül bileşeni ise bu çıktılara ulaşabilmek için başvuran öğrencilerin hangi giriş davranışlarına sahip olması gerektiği ve bu giriş davranışlarının nasıl ölçüleceğidir (Falkenberg, 2010, s.2). Nitelikli çıktı için nitelikli girdinin seçilmesi gerekmektedir. Nedeniyle bir tür süzgeç işlevi de gören seçim ölçütlerinin belirlenmesinde son derece dikkatli olunması gerekmektedir.

Hem geleceğin bilim insanlarının yetiştirilmesinin hem de yüksek nitelikli insangücünün yetiştirilmesinin planlanması için bilim insanlarının kimler olacağını belirlemek planlamanın önemli bir aşamasıdır. Karakütük (2002, s.5) kaynakların dengeli dağılımının sağlanmasının, eğitimde gerçekleştirilmek istenen reformların yapılmasının, eğitim hizmetinin daha iyi sunulmasının ve tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılmasının eğitimin planlanması yolu ile gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir.

Türkiye’de 1982 yılından bugüne lisansüstü öğretim, Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) eşgüdümünde gerçekleştirilmektedir. Lisansüstü öğretime öğrenci seçme ölçütleri Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından 01.07.1996 tarihli ve 22683 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği kapsamında belirlenmiştir.

YÖK ve ÜAK tarafından yapılan son düzenlemelere göre, lisansüstü öğrenim görebilmek için adayların başlıca üç başlık altında toplanabilen koşulları sağlaması gerekmektedir. Bunlardan ilki diploma koşulu olup bir sonraki öğrenim basamağı için bir öncekinin diplomasına sahip olunması gerektiğidir. İkinci koşul ÖSYM tarafından yılda iki kez yapılan ALES puanı koşulu olup, bu sınavdan lisansüstü öğretim yapılmak istenen program tarafından belirlenen taban puanın alınmış olması beklenmektedir. Üçüncü koşul ise genel çerçevesi yine merkezi kurumlarca çizilen ancak üniversitelere belli alanlarda hangi ölçütü kullanacağı konusunda serbestlik tanıyan bir koşuldur. Bu koşulla adayların sağlaması gereken diğer belgeler (referans mektubu, neden doktora yapmak istediğini belirten kompozisyon, uluslararası standart sınavlar vb.) ve hangi düzeyde yabancı dil bilgisi gerektiği, sözlü sınav yapılıp yapılmayacağı, yapılacaksa en az kaç puan alınması gerektiği üniversitelerin ilgili senatolarınca düzenlenecek

yönetmelikle belirlenmektedir (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, 1996). Söz konusu koşullardan diploma ve ALES puanının değerlendirmeye alınması ve değerlendirmede ağırlığının en az % 50 olması ÜAK zorunlu kılınmıştır. Diğer koşulların konulması ve değerlendirmedeki ağırlığının ne olacağı üniversitelere bırakılmıştır ve uygulama üniversitelere göre farklılık göstermektedir. Tablo 1’de bazı üniversiteler için lisansüstü öğretime öğrenci seçimi için diploma dışındaki diğer koşullar verilmiştir.

Tablo 1: Bazı Üniversitelerde Lisansüstü Öğretime Öğrenci Seçimi Koşulları

	Minimum ALES Puanı	Minimum Yabancı Dil Puanı	Diğer
Boğaziçi Üniversitesi	Başvurulan bölüme göre 55 ile 85 arasında değişiyor.	Üniversitenin kendi dil sınavı: 60	
İstanbul Üniversitesi	Fen ve Temel Tıp Bilimleri için 55; diğerleri için 65	Yüksek Lisans: Sosyal Bilimler Enstitüsünün İngilizce programları için 65; diğerleri için 50 Doktora 55	
Hacettepe Üniversitesi	Yüksek lisans ve doktora için 60; Bütünleşik doktora (lisans sonrası doktora) için 80	60	
ODTÜ	Başvurulan bölüme göre 55 ile 85 arasında değişiyor.	Başvurulan bölüme göre üniversitenin kendi dil sınavı: 55 ile 75 arasında	2 adet referans mektubu; İngilizce yazılmış niyet mektubu, not ortalaması alt sınırı: 75-80 arasında değişmekte.
Dokuz Eylül Üniversitesi	Yüksek Lisans için 55; Doktora için 60	60	Bazı bölümler için uzaklaştırma ya da disiplin cezası almamış olmak

Kaynak: Üniversitelerin web sitelerindeki lisansüstü eğitim öğretim koşullarından alınmıştır.

Tablo 1’den görüldüğü gibi bazı üniversiteler ALES puanı için oldukça yüksek koşul belirlerken bazıları YÖK tarafından belirlenen alt sınırı baz almışlardır. ALES ve Yabancı Dil Puanına ilişkin koşullar üniversiteler arasında farklılık gösterdiği gibi aynı üniversitenin farklı bölümleri için de farklılıklar göstermektedir. Tablo 1’de bazı üniversitelerin ALES ve Yabancı Dil Puanı koşulu dışında başka bir koşul ileri sürmediği, bazılarının ise referans ve niyet mektubu gibi koşulları olduğu görülmektedir. Bazı üniversitelerde merkezi olarak yapılan yabancı dil puanları yerine üniversitelerin kendileri tarafından yapılan yabancı dil sınavı puanlarının geçerli olduğu görülmektedir. Bazı üniversitelerde mezun olunan bir önceki öğrenim basamağındaki not ortalamasına ilişkin bir alt sınırın da koşullar arasında konulmuş olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın gerçekleştirildiği Ankara Üniversitesi'nin lisansüstü öğrenci seçiminde kullandığı ölçütler 03.12.2003 tarihli ve 25305 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 20.10.2005 tarihli ve 25972 sayılı Resmi Gazetedeği değişikliklerle yeniden düzenlenen "Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği (2005)" ile beş koşul olarak belirlenmiştir. Bu koşullar başvurulacak eğitim düzeyine göre bir önceki eğitim basamağının diplomasına sahip olmak, mezuniyet notu, ALES puanı, Yabancı Dil Puanı ve lisansüstü öğretim görülecek alanla ilişkili yapılacak olan sözlüden elde edilecek puanlardır (Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği, 2005, Madde 3). İlk dört koşulu sağlayan adaylar, Ankara Üniversitesi'ndeki enstitülerde yüksek lisans, doktora veya sanatta yeterlik programlarına öğrenci seçimi için yapılacak sözlü sınavlara girme hakkına sahip olmaktadır. Lisansüstü programlara yapılan başvurularda, adayların ALES Puanlarının % 60'ı, bir önceki öğrenim basamağındaki mezuniyet not ortalamalarının % 10'u ve yapılan sözlü sınavlarda aldıkları puanların % 30'u hesaplanarak yüksek lisans için toplam en az 55 puan, doktora için toplam en az 60 puan alanlar arasında sıralama yapılmaktadır (Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği, 2005, Madde 3).

Diğer ülkelerde de lisansüstü öğrenim görebilmek için Türkiye'deki koşullara benzer koşullar mevcuttur. Amerika'da kabul koşulları, başvuru ücreti, bir önceki mezuniyet derecesi notu, önceki alan deneyimleri, GRE (Graduate Record Examination) puanı, yabancı uyruklu öğrenciler için TOEFL (Test Of English As a Foreign Language) puanı, akademik yazma becerilerini ölçen örnek yazılara verilecek puanları içermektedir (Walker, 2009). Almanya'da lisansüstü öğretime öğrenci seçimindeki koşulları çoğunlukla üniversiteler kendileri belirlemektedir. Bu koşullar diploma denklikleri ve alandaki ön yeterliliklerle ilgilidir (Güven, 2009). Kanada'da lisansüstü öğrenim görmek isteyen öğrencilerin lisans öğretiminin son döneminde veya bazı fakültelerde lisanstan mezun olduktan sonraki yaz tatilinde bir araştırma projesi hazırlaması gerekmektedir. Böylece öğrenciler araştırma sürecine ilişkin deneyim kazanırlar ve bu süreç lisansüstü öğretim basamağına girip girmeme konusundaki kararlarını vermelerini etkiler (Crago, 2003). Çin'de lisansüstü öğretime kabul ölçütleri birbirine paralel olarak etkinlikte bulunan iki yönetsel devlet organı tarafından belirlenmekte olup, üniversiteler ve lisansüstü öğretim yapılabilen araştırma enstitüleri kendi yapacakları sınavlarla öğrenci seçebilmektedir (Guo, 2009). Hollanda'da birçok üniversite tarafından, daha fazla sosyal eşitliği sağlamak için adayların tesadüfi yöntemlerle seçilmesi sistemi önerilmekte, ancak pratikte adaylar bireysel yeterliklerine göre seçilmektedir. Hollanda'da lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecinin fırsat eşitliğine dayanan nesnel ölçütlerle mi yapılacağı; yoksa kurumsal rekabet için kurumlarca belirlenen öznel ölçütlerle mi yapılacağı üzerinde tartışmalar sürmektedir (Bartelse, Beerkens ve Maassen, 2009, s.205).

Ölçütlerin varlığının yanı sıra hem öğretim elemanlarınca hem de öğrencilerce kabul görmesi ve en önemlisi de en uygun öğrencileri seçebilecek nitelikte olması oldukça önemlidir. Bu nedenle konunun diğer boyutu bilim insanlarının seçiminde kullanılan ölçütlerin eşitlik ve adalet ölçütlerini sağlayıp sağlamadığı ile ilgilidir. Bilim ile uğraşmak üniversitelerin ilk kurulduğu Ortaçağ'da elit bir zümreye özgü olup üniversiteler 18. yüzyılda Aristokrat sınıfların girebildiği yerler olarak görülmüştür (Woock, 1970; Aktaran: Tezcan 1985). Ancak modernizmle birlikte yetişmiş insangücüne duyulan ihtiyacın artması üniversiteleri yaygınlaştırmış ve özellikle yurttaşlık kavramının da gelişmesi ile birlikte üniversiteler teoride tüm toplumsal kesimlere kapılarını açabilen eğitim kurumları haline gelmiştir. Bilim insanı olmak için gereken lisansüstü öğretim basamağı da eğitimde eşitlik ilkesinin bir gereği olarak kişilerin toplumsal kökeninden ve farklılık yaratan diğer özelliklerinden bağımsız olarak tüm toplumsal kesimlere açık olmalıdır. Tezcan'ın (1985, s.106-108) herkese en üst basamağa kadar öğretim sağlamak, belirli düzeyde bir asgari öğrenim hakkı sağlamak, kendi yetenek ve potansiyelinin tamamından yararlanmasını sağlayan bir öğrenime kavuşturulmasını sağlamak, eğitim fırsatlarından fazla öğrenim sağlamak olarak özetlediği eğitim eşitliği özellikleri lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütlerin de taşınması gereken özelliklerdendir. Dolayısıyla lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütler belirlenirken, bir yandan bilim insanı olmayı yordayabilmeleri gücü dikkate alınırken bir yandan da toplumsal eşitlik ve adalete ilişkin taşıdıkları unsurlar da dikkate alınmalıdır.

Her üniversitede farklı uygulamalar olmakla birlikte Türkiye'de 1982 yılında kurulan enstitülerde yürütülen, lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütler, YÖK'ün belirlediği çerçeveden çıkmaksızın üniversitelerin senatolarınca genel amaç aynı kalacak şekilde belirlenmektedir. Demirtaşlı (2002) yaptığı araştırmasında ülkemizdeki üniversitelerin lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullandıkları ölçütlerde benzerlik olmasına karşın bu ölçütlerin puan değerlerinde ve son değerlendirmeye katılımlarındaki ağırlıklarında farklılıklar olduğunu gözlemiştir.

Alanyazında lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütlere ilişkin çeşitli tartışmalar sürmektedir. Arıcı (1997) LES'e (Günümüzde karşılığı ALES) bir bilgi toplama yolu olarak karşı olmadığını, ancak bu sınavın sonucunun belli ağırlıkta zorunlu olarak kullanılmasının tartışılması gerektiğini belirtmiş, geçerlik ve güvenilirliği yeterince test edilmemiş bir sınavın lisansüstü öğretim için ön koşul yapılmasını uygun bir karar olarak değerlendirmediğini belirtmiştir.

Adıgüzel'in (2002) araştırmasında görüşleri alınan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde lisansüstü öğretime devam eden yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin % 41.3'ü LES'in programa girişte herhangi

bir işlevinin olmadığı ve kaldırılması gerektiğini belirtmiş, yine öğrencilerin % 41.3'ü LES'in öğrenim görmek istenilen programa göre yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Gümgüm (2002) ise merkezi bir sınav olarak LES'in siyasi istismar koşullarını ortadan kaldıracığını, daha nitelikli öğrencilerin hem araştırma görevlisi olarak hem de lisansüstü öğrenci olarak üniversiteye çekilebileceğini belirtmiş, LES'in TUS benzeri bir sınava dönüştürülerek lisansüstü öğretime öğrenci seçimi ile ilgili sorunun ortadan kaldırılabilirliğini belirtmiştir.

Bülbül'ün (2002) araştırmasında görüşülen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü öğretim elemanlarının çoğunluğu lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde mülakatın gerekli olduğunu ancak jürinin yansızlığını etkileyebilecek birçok etmenin olabileceğini belirtmiştir. Aynı çalışmada görüşülen öğretim elemanlarının hepsinin yabancı dili lisansüstü öğretim için bir gereklilik olarak gördüğü ancak bazıları giriş için bir ölçüt olması gerektiğini, bazıları da sonradan enstitü olanakları ile öğretilabileceğini düşündükleri belirtilmiştir.

Oğuz ve Karakaya'nın (2009, s.196-198) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüleri öğrencilerinin lisansüstü programları değerlendirmelerini konu edinen araştırmalarından, öğrencilerin giriş koşullarına ilişkin verdikleri yanıtlardan ALES'in ağırlığı konusunda sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada ALES'te sadece Matematik ve Türkçe sorularının olması, bu derslerde iyi olanların zorlanmadığı ama özellikle müzik ve resim gibi yetenek gerektiren alanlarda ALES ağırlığının yüksek tutulmasının bazı sorunlara yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırma sonuçları arasında araştırmanın yapıldığı üniversitede lisansüstü öğretim koşulları arasında mülakat koşulunun kaldırılması ve yabancı dil koşulunun kaldırılmış olması öğrenciler tarafından sorunlu görülmektedir.

Alanyazında yer alan yukarıdaki çalışmalarla birlikte lisansüstü öğretime öğrenci seçimi ile ilgili yurt içi ekseninde yapılmış olan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu ölçütlere ilişkin üniversite senatosu dışında kalan ama pratikte lisansüstü öğretim alanının içinde olan öğretim elemanlarının görüşlerinin ne olduğu da araştırılmalıdır. Bu öğretim elemanları lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde karar merciinde olmamalarına rağmen lisansüstü öğretim ile doğrudan ilişkili insanlar olduklarından bu konudaki görüşleri araştırmanın özgün değerini oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın amacı Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ile Eğitim Bilimleri Enstitüleri kadrolarında bulunan ve bu enstitülere bağlı olan fakültelerin kadrolarında bulunan öğretim elemanlarının lisansüstü öğrenime öğrenci seçiminde kullanılan ölçütler hakkındaki görüşlerini belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü ve Modeli

Bu araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Tarama modelindeki temel amaç geçmişte veya halen var olan bir durumu olduğu haliyle betimlemektir (Karasar, 2005, s.77). Tarama modellerinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar için anket uygun bir ölçme aracıdır (Balcı, 2007). Bu çalışmada araştırmacı tarafından 25 soruluk ankette oluşan ölçme aracı hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan anket 2007-2008 Öğretim Yılı I. yarıyılında Prof. Dr. Kasım Karakütük tarafından Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası doktora programında yürütülmekte olan *Lisansüstü Öğretimin Planlanması* dersini alan doktora öğrencileri ile birlikte alan yazın incelenerek, ankette sorulacak olan sorular derste tartışılarak oluşturulmuştur. Veri toplama aracının, araştırmanın amacına ne derece hizmet ettiğini saptamak üzere iki uzman görüşü alınmıştır. Böylece aracın ölçmek istediğini ölçebilmesi için kapsam geçerliğinin, dersin öğretim üyesi ve doktora öğrencilerinin yanında, uzman görüşüyle sağlandığı kabul edilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Ankara Üniversitesi'nin Eğitim Bilimleri Fakültesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, İletişim Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültelerinde çalışan 955 öğretim elemanından oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklem büyüklüğünü belirlemede Cochran (1962) tarafından önerilen örneklem büyüklüğü formülü kullanılmıştır (Cochran 1962; Aktaran: Balcı, 2007, s.95). Söz konusu formüle göre 0.95 güven düzeyinde ve $d=0.05$ anlamlılık düzeyinde 955 öğretim elemanının oluşturduğu evreni 274 kişi temsil edebilir ve örneklemin evrene oranı % 28,7'dir. Araştırmada kullanılacak gruplar enstitülere göre, öğretim elemanlarının unvanlarına göre, öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre tabakalandırılmış ve her tabakadan % 28,7'lik bölüm basit tesadüfi örnekleme yolu ile seçilmiştir.

Araştırmanın evrenindeki ve örneklemindeki öğretim elemanlarının bağlı oldukları enstitülere ve unvanlarına göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir. Araştırmanın evrenindeki sayılar 2007-2008 ÖSYM İstatistiklerinden alınmıştır.

Tablo 2. Araştırmanın Evrenindeki ve Örneklemindeki Öğretim Elemanlarının Enstitülere ve Unvanlarına Göre Dağılımı

Unvan	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü		Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü		Evren Toplam	Örneklem Toplam
	Evren	Örneklem	Evren	Örneklem		
Profesör	202	57	29	9	231	66
Doçent	107	31	11	3	118	34
Yrd. Doçent	111	32	18	5	129	37
Öğretim Görevlisi	45	12	12	4	57	16
Araştırma Görevlisi	366	106	54	15	420	121
Toplam	831	238	124	36	955	274

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmanın evreninde bulunan 231 profesör, 118 doçent, 129 yardımcı doçent, 57 öğretim görevlisi, 420 araştırma görevlisi; araştırmanın örneklemindeki 66 profesör, 34 doçent, 37 yardımcı doçent, 16 öğretim görevlisi, 121 araştırma görevlisi ile temsil edilmektedir.

Araştırmaya katılanların bağlı oldukları enstitülere, cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmanın Evrenindeki ve Örneklemindeki Öğretim Elemanlarının Enstitülere ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü		Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü		Evren Toplam	Örneklem Toplam
	Evren	Örneklem	Evren	Örneklem		
Kadın	333	96	78	22	411	118
Erkek	498	142	46	14	544	156
Toplam	831	238	124	36	955	274

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmanın evreninde bulunan 411 kadın, 544 erkek öğretim elemanı; araştırmanın örnekleminde 118 kadın, 156 erkek öğretim elemanı ile temsil edilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi:

Araştırmadan elde edilen verilerden, anketin kişisel bilgiler başlıklı birinci bölümünden elde edilen veriler araştırmanın örneklemini betimlemek için yöntem bölümünde verilmiştir. Anketin ikinci bölümünde lisansüstü öğretime öğrenci seçimine ilişkin yargılara yer verilmiş, bu yargılara katılımcıların katılma düzeyleri “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Çok Katılıyorum”, “Tamamen Katılıyorum” olarak

5'li Likert Tipinde derecelendirilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistiklerden (frekans ve yüzde analizi) yararlanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Lisansüstü Öğretime Öğrenci Seçiminde Kullanılan Ölçütlere İlişkin Görüşleri

Maddeler	Katılma Düzeyi						Toplam
	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Çok Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum		
1. Akademisyen olma ölçütleri belirlenirken toplumun tüm kesimlerinden bilim insanı yetiştirmeyi amaçlayan, eşitlikçi bir anlayış benimsenmiştir.	f	89	94	51	34	5	273
	%	32,6	34,4	18,7	12,5	1,8	100
2. Lisansüstü öğretime öğrenci seçme ölçütleri toplumsal eşitlikçileri yeniden üretmektedir.	f	10	46	98	80	36	270
	%	3,7	17,0	36,3	29,6	13,4	100
3. Lisansüstü öğretime öğrenci seçilirken kayırma ve ayrımcılık yapılmaktadır.	f	37	79	88	31	26	261
	%	14,2	30,2	33,7	11,9	10,0	100
4. Lisansüstü öğretime öğrenci seçilirken ALES-yabancı dil sınavları gibi merkezi olarak yapılan sınavlar gereklidir.	f	38	45	54	83	54	274
	%	13,9	16,4	19,7	30,3	19,7	100
5. Öğrenim görülen üniversite ALES'ten alınacak puanı etkiler.	f	21	45	63	87	57	273
	%	7,7	16,5	23,1	31,8	20,9	100
6. Öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni ALES'ten alınacak puanı etkiler.	f	19	41	74	82	56	272
	%	7,0	15,1	27,2	30,1	20,6	100
7. ALES, lisansüstü öğrenim görmek için gerekli yetenekleri etkili bir şekilde ölçen sınavdır.	f	50	85	55	59	19	268
	%	18,7	31,7	20,5	22,0	7,1	100
8. ALES, lisansüstü öğretim görmek için gerekli kültürü ölçen bir sınavdır.	f	57	85	67	46	13	268
	%	21,3	31,7	25,0	17,1	4,9	100
9. ALES, akademisyenlik için sahip olunması gereken tutum, davranış ve değerleri ölçen bir sınavdır.	f	113	91	38	21	5	268
	%	42,1	34,0	14,2	7,8	1,9	100
10. ALES, sayısal ve sözel bölüm öğrencileri arasında adil olmayan bir yarışa neden olur.	f	55	62	45	56	54	272
	%	20,2	22,8	16,5	20,6	19,9	100
11. Lisansüstü öğretim görmek için yabancı dil bilme önkoşulu gereklidir.	f	19	18	30	84	123	274
	%	6,9	6,6	10,9	30,7	44,9	100
12. Lisansüstü öğretime girişte ölçüt olarak kullanılan merkezi yabancı dil sınavları yabancı dil yeterliğini etkin bir şekilde ölçen sınavlardır.	f	52	69	70	57	26	274
	%	19,0	25,2	25,5	20,8	9,5	100

13.	Lisansta ve lisansüstünde öğretim görülen üniversite, merkezi yabancı dil sınavlarından alınacak puanı etkiler.	f	5	15	62	101	89	272
		%	1,9	5,5	22,8	37,1	32,7	100
14.	Öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni merkezi yabancı dil sınavlarından alınan puanı etkiler.	f	14	26	85	75	73	273
		%	5,1	9,5	31,2	27,5	26,7	100
15.	Lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde akademik not ortalaması ölçütünü kullanmak gereklidir.	f	21	33	69	95	56	274
		%	7,7	12,0	25,2	34,7	20,4	100
16.	Lisans öğretimi dışında bir alanda lisansüstü öğretim görmek için lisans not ortalaması anlamlı bir ölçüt değildir.	f	46	53	68	62	44	273
		%	16,9	19,4	24,9	22,7	16,1	100
17.	Akademik not ortalamalarının (lisans-lisansüstü) öğrenim görülen üniversiteye göre değişmesi doğru bir uygulamadır.	f	46	76	70	48	31	271
		%	17,0	28,1	25,8	17,7	11,4	100
18.	Öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni lisans ve lisansüstü öğrenimlerdeki akademik not ortalamalarını etkiler.	f	14	34	94	68	64	274
		%	5,1	12,4	34,3	24,8	23,4	100
19.	Sözlü sınav ile, ALES ve merkezi yabancı dil sınavlarında ölçülemeyen değerler ölçülmektedir.	f	18	27	73	80	76	274
		%	6,6	9,9	26,6	29,2	27,7	100
20.	Sözlü sınavları kayırmacılığa ve ayrımcılığa neden olmaktadır.	f	47	69	91	40	20	267
		%	17,6	25,8	34,1	15,0	7,5	100
21.	Sözlü sınavların lisansüstü öğretime öğrenci seçmedeki ağırlığı azaltılmalıdır.	f	48	80	83	27	20	258
		%	18,6	31,0	32,2	10,5	7,7	100
22.	Sözlü sınavların lisansüstü öğretime öğrenci seçmedeki ağırlığı artırılmalıdır.	f	42	80	82	28	28	260
		%	16,1	30,8	31,5	10,8	10,8	100
23.	Sözlü sınavlarla nesnel bir değerlendirilme yapılamaz.	f	67	74	79	23	29	272
		%	24,6	27,2	29,0	8,5	10,7	100
24.	Sadece, lisansüstü öğretim görülecek alana ilişkin bilgi ve becerileri ölçen merkezi bir sınav yapılmalıdır (TUS-Tıpta Uzmanlık Sınavı gibi).	f	66	82	39	40	45	272
		%	24,3	30,2	14,3	14,7	16,5	100
25.	Lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde yapılacak bir yöntem değişikliği eşitsizlikleri gidermek için yeterli değildir.	f	23	40	47	68	96	274
		%	8,4	14,6	17,2	24,8	35,0	100

Öğretim elemanlarının anket sorularına verdikleri yanıtlar değerlendirilirken en çok katıldıkları maddeden başlanarak en az katıldıkları maddeye doğru bir sıralama yapılmıştır. Tablo 4'e göre;

“Lisansüstü öğretim görmek için yabancı dil bilme önkoşulu gereklidir” yargısına katılım oranı % 75,6'dır. Öğretim elemanlarının çoğunluğu lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde yabancı dil bilme yeterliliğini önemli görmektedir.

“Lisansta ve lisansüstünde öğretim görülen üniversite, merkezi yabancı dil sınavlarından alınacak puanı etkiler” yargısına katılım oranı % 69,8'dir. Öğretim elemanlarının çoğunluğu öncel öğrenim basamağındaki üniversitenin dil puanı üzerinde etkili olduğuna inanmaktadır.

“Lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde yapılacak bir yöntem değişikliği eşitsizlikleri gidermek için yeterli değildir” yargısına katılım oranı % 59,8'dir. Bu durumdan öğretim elemanlarının çoğunluğunun eğitim sisteminde yer alan eşitsizliklerin giderilmesi için lisansüstü öğretim basamağının uygun bir nokta olmadığını düşündükleri yorumu yapılabilir.

“Sözlü sınav ile ALES ve merkezi yabancı dil sınavlarında ölçülemeyen değerler ölçülmektedir” yargısına katılım oranı % 56,9’dur. Öğretim elemanlarının çoğunluğunun merkezi sınavların sınırlılıkları karşısından sözlü sınavların bazı avantajları olduğunun farkında olup sözlü sınavlarla çok değişik kategorilerde tutum ve davranışların gözlenebildiğini düşündükleri yorumu yapılabilir.

“Lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde akademik not ortalaması ölçütünü kullanmak gereklidir” yargısına katılım oranı % 55,1’dir. Öğretim elemanlarının çoğunluğunun akademik not ortalaması ölçütünün gelecekteki başarıya ilişkin veri sağlayacağına inandıkları yorumu yapılabilir.

“Öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni merkezi yabancı dil sınavlarından alınan puanı etkiler” yargısına katılım oranı % 54,2’dir. Öğretim elemanlarının çoğunluğu sosyo-ekonomik kökenin yabancı dil bilgisi ve yeterliliğini ölçen sınavlardaki başarı üzerinde etkisi olduğunu düşünmektedir.

“Öğrenim görülen üniversite ALES’ten alınacak puanı etkiler” yargısına katılım oranı % 52,7’dir. Öğretim elemanlarının çoğunluğu öğrenim görülen üniversitenin ALES’teki başarı üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir.

“Öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni ALES’ten alınacak puanı etkiler” yargısına katılım oranı % 50,7’dir. Öğretim elemanlarının çoğunluğu sosyo-ekonomik kökenin ALES’teki başarı üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir.

“Lisansüstü öğretime öğrenci seçilirken ALES-yabancı dil sınavları gibi merkezi olarak yapılan sınavlar gereklidir” yargısına katılım oranı % 50,0’dır. Öğretim elemanlarının yarısı merkezi sınavın gerekliliğine inanmaktadır.

“Öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni lisans ve lisansüstü öğrenimlerdeki akademik not ortalamalarını etkiler” yargısına katılım oranı % 48,2’dir. Öğretim elemanlarının yarıdan azı sosyo-ekonomik kökenin akademik başarı üzerindeki etkisine inanmaktadır.

“Lisansüstü öğretime öğrenci seçme ölçütleri toplumsal eşitlikleri yeniden üretmektedir” yargısına katılım oranı % 43,0’dır. Öğretim elemanlarının yarıdan azı lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde eşitsizliklerin yeniden üretildiğine inanmaktadır.

“ALES, sayısal ve sözel bölüm öğrencileri arasında adil olmayan bir yarışa neden olur” yargısına katılım oranı % 40,5’tir. Öğretim elemanlarının yarıdan azı ALES’in adil olmadığını düşünmektedir.

“Lisans eğitimi dışında bir alanda lisansüstü öğrenim görmek için lisans not ortalaması anlamlı bir ölçüt değildir” yargısına katılım oranı % 38,8’dir. Öğretim elemanlarının yarıdan azı alan dışı lisansüstü eğitim görmek için lisans not ortalamasının anlamlı bir ölçüt olmayacağını düşünmektedir. Buradan öğretim elemanlarının çoğunluğunda herhangi bir

alandaki başarının başka alanlardaki başarıyı yordayacağına ilişkin bir inanç bulunduğu yorumu yapılabilir.

“Sadece, lisansüstü öğrenim görülecek alana ilişkin bilgi ve becerileri ölçen merkezi bir sınav yapılmalıdır (TUS-Tıpta Uzmanlık Sınavı gibi)” yargısına katılım oranı % 31,2’dir. Öğretim elemanlarının yarısından azı sadece alanla ilgili bazı bilgi ve becerileri ölçen merkezi bir sınavla öğrenci seçilmesini uygun bulmaktadır.

“Lisansüstü öğretime girişte ölçüt olarak kullanılan merkezi yabancı dil sınavları yabancı dil yeterliğini etkin bir şekilde ölçen sınavlardır” yargısına katılım oranı % 30,3’dür. Öğretim elemanlarının yarısından azı merkezi yabancı dil sınavının etkin olarak yabancı dil yeterliğini ölçtüğüne inanmaktadır.

“ALES, lisansüstü öğretim görmek için gerekli yetenekleri etkili bir şekilde ölçen sınavdır” yargısına katılım oranı % 29,1’dir. Öğretim elemanlarının yarısından azı ALES’in etkin olarak lisansüstü öğrenim için gereken yetenekleri ölçtüğüne inanmaktadır.

“Akademik not ortalamalarının (lisans-lisansüstü) öğrenim görülen üniversiteye göre değişmesi doğru bir uygulamadır” yargısına katılım oranı % 29,1’dir. Öğretim elemanlarının yarısından azı not ortalamasının öğrenim görülen üniversiteye göre değişmesinin doğru olduğunu kabul etmektedir.

“Sözlü sınavları kayırmacılığa ve ayrımcılığa neden olmaktadır” yargısına katılım oranı % 22,5’dir. Öğretim elemanlarının yarısından azı sözlü sınavların adil olmadığına inanmaktadır.

“ALES, lisansüstü öğrenim görmek için gerekli kültürü ölçen bir sınavdır” yargısına katılım oranı % 22,0’dır. Öğretim elemanlarının yarısından azı ALES’in lisansüstü öğrenim görmek için gereken kültürü ölçen bir sınav olduğuna inanmaktadır.

“Lisansüstü öğretime öğrenci seçilirken kayırma ve ayrımcılık yapılmaktadır” yargısına katılım oranı % 21,9’dır. Öğretim elemanlarının yarısından azı öğrenci seçimi işleminin adil olmadığına inanmaktadır.

“Sözlü sınavların lisansüstü öğretime öğrenci seçmedeki ağırlığı artırılmalıdır” yargısına katılım oranı % 21,6’dır. Öğretim elemanlarının yarısından azı sözlü sınavın ağırlığının artmasını istemektedir.

“Sözlü sınavlarla nesnel bir değerlendirilme yapılamaz” yargısına katılım oranı % 19,2’dir. Öğretim elemanlarının yarısından azı sözlü sınavın nesnellğine inanmamaktadır.

“Sözlü sınavların lisansüstü öğretime öğrenci seçmedeki ağırlığı azaltılmalıdır” yargısına katılım oranı % 18,2’dir. Öğretim elemanlarının yarısından azı sözlü sınavın ağırlığının azaltılmasını istemektedir.

“Akademiye olma ölçütleri belirlenirken toplumun tüm kesimlerinden bilim insanı yetiştirmeyi amaçlayan, eşitlikçi bir anlayış benimsenmiştir” yargısına katılım oranı % 14,3’tür. Öğretim elemanlarının yarısından azı öğrenci seçim ilkelerini eşitlikçi bulmaktadır.

“ALES, akademisyenlik için sahip olunması gereken tutum, davranış ve değerleri ölçen bir sınavdır” yargısına katılım oranı % 9,7’dir. Öğretim elamanlarının yarısından azı ALES’in bilim insanı olacak insanların sahip olması gereken tutum ve davranışları ölçtüğüne inanmaktadır.

“Burada belirtilmeyen ancak lisansüstü öğretimle ilgili önemli bulduğunuz ve paylaşmak istediğiniz görüşlerinizi yazınız” olarak ankette yer alan açık uçlu soruya verilen yanıtlar ise şöyledir:

1. “Dil puanı için girilen merkezi sınavların gerçekten dil yeterliğini ölçtüğüne inanmıyorum. Sadece bazı teknik kuralları ezberleyerek sınavlardan yüksek puanlar alan ama çeviri bile yapamayan lisansüstü öğrenci var.”

2. “Lisansüstü eğitime seçme koşullarının merkezi bir otorite tarafından belirlenmesi yerine üniversitelere bırakılması gerektiğini düşünüyorum. Üniversiteler de bu bağlamda özzerleşmeli. ALES yabancı dil gibi şartlar üniversitelerin inisiyatifinde belirlenmeli.”

3. “Lisansüstü öğretimdeki temel sorunlardan birisi enstitü düzeyinde örgütlenmedir. Fakülte düzeyinde örgütlenme pek çok sorunu çözecektir.”

4. “Kaynak, enerji israfından akademiye aykırı merkezileştirme girişiminden olabildiğince kaçınmak adına Sosyal Bilimler Enstitüsü derhal kapatılmalı. Lisansüstü eğitim (fiilen olduğu gibi) ivedilikle tüm boyutları ile fakülterle bırakılmalıdır.”

5. “ALES vb. merkezi sınavlar olmasa idi özellikle taşra üniversitelerinde torpil ve kayırmacılık, cemaatçilik olabilirdi. İnisiyatifin merkezde olması bu bağlamda iyi olarak düşünülebilir.”

6. Eşitsizlik eğitim sisteminin tümünde var. Lisansüstü eğitim düzeyine kadar gelmiş olan öğrencileri adil almaya çalışmak çok zor. Adil olacağız diye kültürel sermayesi az, iki kelimeyi konuşamayan, yabancı dil bilmeyen, yeterlilikleri az kişileri mi alacağız? Eşitsizliğin eğitim sisteminin en başından itibaren düzeltilmesi daha anlamlı. Ama seçim kriterlerinin eşitsizlikleri yeniden ürettikleri de bir gerçektir. Elit bir kesimin bilim adamı olduğu da göz ardı edilemez.”

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bilim ve bilimsel üretimin Türkiye’deki ilk basamağı lisansüstü öğrenim görmektir. Lisansüstü öğretime öğrenci seçim ölçütleri ise YÖK ve ÜAK tarafından çerçevesi çizilerek üniversite senatolarınca belirlenmektedir. Bu ölçütlerin bilimsel üretim yeterliğini yordayabilir olmasının yanı sıra tüm toplumsal kesimlere bilim insanı olma yolunu açabilecek durumda olması beklenir. Bu araştırmadan elde edilen verilerden Ankara Üniversitesi’nin Eğitim Bilimleri Enstitüsü ile Sosyal Bilimler Enstitülerine bağlı bölümlerde çalışan öğretim elemanlarının lisansüstü öğretime girişteki ölçütlere ilişkin yargıları birçok konuda farklılaşmaktadır.

“Yetenek” ve “başarı” ölçülmesi en zor özelliklerden olup, merkezi sınavlara giren öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeni başta olmak üzere birçok değişken tarafından belirlenmektedir. İstenen özellikleri ölçüp ölçmediği tartışmalı olsa da bir eleme gerektiren durumlarda merkezi sınavlar sözlü sınavlara göre daha nesnel bir değerlendirme ölçütüdür. Bu araştırmada öğretim elemanlarının yarısı merkezi olarak yapılan sınavların gerekliliğine inanmaktadır. Çoğunluğu yabancı dil bilme konusunu lisansüstü düzeyde öğrenim görebilmek için önemli bir konu olarak görmekte ancak merkezi yabancı dil sınavlarının yabancı dil bilme yeterliğini etkin olarak ölçtüğüne inanmamakta, öğrenim görülen üniversite ve sosyo-ekonomik kökenin öğrencilerin merkezi yabancı dil sınavlarından alacağı puanları etkileyeceğine inanmaktadır. Öğretim elemanlarının bilimin evrenselliği ilkesi gereği bilimsel araştırma yapmak için araştırmacının yabancı dille yazılmış kaynaklara da ulaşabilmesini, yaptığı araştırmayı ve sonuçlarını farklı dillerde de yapacağı yayınlarla evrensel düzeye taşımalarını önemli gördükleri yorumu yapılabilir. Bülbül’ün (2002) araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmış; görüşme yapılan öğretim elemanlarının hepsi yabancı dil bilmeyi lisansüstü öğretim için önemli görmüştür. Lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde yabancı dil bilme lisansüstü çalışma yapılacak alandaki uluslararası gelişmeleri izleme ve yapılacak araştırmaların da yine uluslararası alanda yayılmasını sağlamada önemli bir ölçüt iken öğretim elemanları bu ölçütle belirli sosyo-ekonomik düzeydeki ve belirli üniversitelerden mezun öğrencilerin bu koşulu sağlamanın daha kolay olduğunu düşünmektedirler.

Öğretim elemanlarının çoğunluğu ALES’in akademisyen olmak için gereken yetenek, kültür, tutum ve davranışları ölçtüğüne inanmamakta, sayısal ve sözel öğrenciler arasında adil olmayan bir yarış olduğuna inanmamakta ancak öğrenim görülen üniversite ve sosyo-ekonomik kökenin ALES’ten alınacak puanı etkilediğini düşünmektedir. Oğuz ve Karakaya’nın (2009) araştırmasında öğrenciler ALES’in sözel ve sayısal bölümlerden mezun öğrenciler için farklı avantaj ve dezavantajlar yarattığı için adil olmadığını düşündükleri sonucu elde edilmiştir. Merkezi sınavların tüm toplumsal kesimlere açık olması onların toplumun tüm kesimlerinden kişileri seçebildiğine ilişkin veriler sağlamakta ancak öğretim elemanlarının ALES gibi sınavlardaki başarının sosyo-ekonomik düzeyden ve öğrenim görülen üniversiteden etkileniyor olduğunu düşünmeleri yine toplumun belirli kesimlerinin bu sınavlarda avantajlı olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Öğretim elemanlarının lisansta ve lisansüstünde öğrenim görülen üniversitenin önemine inanmalarından üniversitenin öğrencinin hayatında yarattığı farklılıklar ve onda oluşturduğu sosyal sermayenin bilimsel araştırma yapabilmek için önemli bir etken olduğunu düşündükleri sonucu çıkarılabilir.

Öğretim elamanlarının çoğunluğu lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde akademik not ortalamasının kullanılmasını gerektiğini düşünmekte, öğrencilerin sosyo-ekonomik kökeninin bu not ortalamasını etkilemediğini düşünmekte, alan dışı lisansüstü eğitim için bu not ortalamasının kullanılmasını uygun bulmakta, ancak akademik not ortalamasının mezun olunan üniversiteye göre değişmesini uygun bulmamaktadır. Akademik not ortalaması lisansüstü öğretim basamağındaki başarıyı yordayan ve dört yıl içindeki çok sayıdaki dersin çok sayıdaki sınavından alınan puanlarla belirlenen bir ölçüttür. Elde edilmesi diğer ölçütler gibi bir defada ve kısa sürede olmadığı için akademik not ortalamasını etkileyen değişkenlerin, bu ölçüt üzerindeki etkisi de diğer ölçütlere göre daha azdır. Dolayısıyla lisansüstü öğretime girişte akademik not ortalaması ölçütü seçilecek kitlenin toplumsal tabakalar arasındaki homojenliğini sağlamada diğer değişkenlere göre daha güçlü bir işlev görmektedir.

Öğretim elemanlarının çoğunluğu sözlü sınavlar ile merkezi sınavlarda ölçülmesi mümkün olmayan değerlerin ölçüldüğüne inanmakta, sözlü sınavlarla nesnel bir değerlendirme yapılabileceğine inanmakta, sözlü sınavların ayrımcılığa ve kayırmacılığa neden olduğuna inanmamaktadır. Sözlü sınavlar hakkında spekülasyon yaratacak söylentiler olsa da akademisyenler tarafından lisansüstü öğretime girişte dikkate alınması gereken ölçütler olarak görülmektedir. Oğuz ve Karakaya'nın (2009) araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmış, öğrenciler sözlü sınavın yapılmamasını eleştirmişlerdir.

Öğretim elamanlarının çoğunluğu lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde yapılacak bir yöntem değişikliğinin yani yeni yasal düzenlemelerin eşitsizlikleri gidermek için yeterli olmayacağını düşünmekte, bu ölçütlerin toplumsal eşitsizlikleri yeniden ürettiğine inanmamakta, lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde ayrımcılık ve kayırmacılık yapıldığına inanmamakta, sadece lisansüstü öğrenim görülecek alanla ilgili merkezi bir sınav yapılmasını uygun bulmamaktadır. Bu verilerden var olan ölçütlerin eşitlik ve adalete ilişkin uygun olduklarını düşündükleri sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak bir yandan da "Akademisyen olma ölçütleri belirlenirken toplumun tüm kesimlerinden bilim insanı yetiştirmeyi benimseyen eşitlikçi bir anlayış benimsenmiştir" yargısına katılım oranı oldukça düşüktür. Bu durumdan söz konusu ölçütler belirlenirken bazı olumsuzlukları da içinde taşıdığını düşündükleri sonucu çıkarılabilir.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılmakta olan ölçütler, lisansüstü öğretim basamağı ile ilişkili olan tüm öznelerin görüşleri de dikkate alınarak yeniden değerlendirilmelidir. Bilimsel araştırma ve çalışmalar yapacak olan kitlenin seçiminde bir yandan başarıyı yordayabilen değişkenlerin geçerliği sağlanmaya çalışılırken bir yandan da bu ölçütlerin bilimsel çalışma yapma yolunu belirli toplumsal kesimlere baştan kapatması durumunu engelleyici tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği. (2005). <http://www.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/1143728496Lisansustuyonetmelik.htm> Erişim Tarihi: 15.01.2007.
- Arıcı, H. (1997). Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim ve Sorunları- Sosyal Bilimler Alanında. (s.53-64) *Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri Bilim İnsanı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim*. İçinde. Ankara:TÜBA Yayınları.
- Bakioğlu A. & Gürdal A. (2001). Lisansüstü Tezlerde Danışman ve Öğrencilerin Rol Algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 21*: 9-18.
- Balcı, A. (2007). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem Teknik ve İlkeler. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Bartelse, J., Beerkens, E. & Maassen, P. (2000). Hollanda. (Çeviren: Yasemin Karaman Kepenekçi). Kasım Karakütük (Ed.), *Avrupa Asya ve Amerika'da Lisansüstü Öğretim Reformu* içinde (s.203-223). Ankara: PegemA Yayınları.
- Boğaziçi Üniversitesi Lisansüstü Programlara Başvuru Kriterleri http://www.boun.edu.tr/tr-TR/Content/Adaylar/Lisansustu_Programlarına_Basvuru.aspx Erişim Tarihi: 30.01.2014.
- Bülbül, T. (2003). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde Görev Yapan Öğretim Üyelerinin Lisansüstü Öğretime Öğrenci Seçme Sürecine İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 36*: 166-174.
- Crago, M. (2003). Graduate Studies: A Practical Guide". Canadian Association for Graduate Studies. http://www.cags.ca/documents/publications/practical_guide.pdf Erişim Tarihi: 26.02.2013.
- Çakar Ö. (1997). Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim ve Sorunları-Fen Bilimleri Alanında. *Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri 7. Bilim İnsanı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim* içinde (65-76). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Demirtaşlı Çıkrıkçı, N. (2002). Lisansüstü Eğitim Programlarına Girişte Lisansüstü Eğitim Sınavı (LES) Sonucunun ve Diğer Ölçütlerin Kullanımına İlişkin Bir Tarama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 35* (1-2), 62-70.
- Dokuz Eylül Üniversitesi Lisansüstü Programlara Başvuru Kılavuzu <http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=17323> Erişim Tarihi: 30.01.2014.
- Erdem, A, R. (2007). Öğretim Üyesinin Bilim İnsanı Yetiştirme Sorumluluğu ve Bu Sorumluluğun Getirdiği Mesleki Etik. *Journal of Academic Design, 2*, 77-81.
- Falkenberg, T. (2010). Admission to Teacher Education Programs: The Problem and Two Approaches to Addressing it. *Canadian Journal Of Educational Administration and Policy, 107*, 1-35.
- Gümgüm, B. (2002). "LES Neden TUS Gibi Değil?" *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 783.
- Guo, Y. (2009). Çin'de Lisansüstü Öğretim Reformları ve Bilim İnsanları ile Mühendislerin Uluslararası Hareketliliği. (Çev: Aygülen Kayahan Karakul).

- Kasım Karakütük (Ed.) *Avrupa Asya ve Amerika'da Lisansüstü Öğretim Reformu* içinde (33-60). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Güven, İ. (2009). Almanya'da Lisansüstü Öğretimde Gelişmeler. Kasım Karakütük (Ed.), *Lisansüstü Öğretim Sistemleri* içinde (s.21-48). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Program Kılavuzu
<http://www.saglikbilimleri.hacettepe.edu.tr/Sabil/1314basvuru.pdf> Erişim Tarihi: 30.01.2014.
- İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Programlarına Başvuru Koşulları Kılavuzu.
<http://ogrenci.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/KosullariKilavuzu.pdf> Erişim Tarihi: 30.01.2014.
- Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. (1996). <http://www.yok.gov.tr/mevzuat/yonet/yonet11.html>.
- Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2007). http://www.bsm.gov.tr/mevzuat/docs/Y_02062007_1.pdf Erişim Tarihi: 13. 02. 2013.
- Karakütük, K. (2002). *Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Başvuru Kriterleri
<http://fbe.metu.edu.tr/tr/basvuru-kriterleri> Erişim Tarihi: 30.01.2014.
- ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Başvuru Kriterleri
<http://sbe.metu.edu.tr/tr/genel-basvuru-sureci> Erişim Tarihi: 30.01.2014.
- Oğuz, E. & Karakaya, İ. (2009). Lisansüstü Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği). 4. Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler. Ayşe Çakır İlhan, Müge Artar, H. Hüseyin Aksoy (Ed). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 193-204.
- ÖSYM. (2008). 2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. www.osym.gov.tr. Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2008.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Varış, F. (1972). *Türkiye'de Lisansüstü Eğitim: Sosyal Bilimlerde*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Yaşar, Ş. (1998). Çağdaş Bilim Anlayışı Günhan Can (Ed.), *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan* içinde (s.153-160). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yükseköğretim Kanunu. (1981). <https://www.yok.gov.tr/content/view/1002/> Erişim Tarihi: 14.03.2013.
- Walker, G. (2009). Admission and Graduation Requirements for Special Education Doctoral Programs at 20 Top American Universities. *International Journal Of Special Education*. Vol 24 No:2.16-25.